

„GYÓN” A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA SZEGEDI APPARÁTUSÁNAK TAGJA

Kommunistából szociáldemokrata

„Nem voltam kulcsfigurája az 1956-os szegedi eseményeknek, ám a mozaikcserepeim között talán akad néhány eddig hiányzó kövecske a kép kikerekítéséhez” – véli Fenyvesi István, aki a Magyar Dolgozók Pártja szegedi apparátusának akkori tagjai közül elsőnek „gyón”.

Ötven év óta első ízben hallatja hangját 1956-tal összefüggésben Fenyvesi István, aki 25 évesen, néhány héttel a forradalom kezdete előtt lett tagja a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) szegedi apparátusának. Vallo-mása súlyát, dokumentumértékét az érzékelteti, hogy a Tisza-parti székház, Szeged párt-színpadának akkori szereplői – rajta kívül – már nem élnek.

Pártapparatscik

A szentesi kubikos család sarja – apja nyomdokait követve – már 15 évesen a kommunista párt tagjai sorába lépett, s a gimnázium után Leningrádban tanult. „A hatalmas országban megvalósulni hittem a közös célt” – érzékelteti az akkori ideált. Hazatérve azt tapasztalta, hogy Szegeden „1953 nyara óta nem volt érdemi korrekció, a tudós- és művészértelmiség megbántottsága, a határozatban is hangsúlyozott lebecsülése, elzártsága, az iránta megnyilvánuló bizalmatlanság, a réteg méltatlan életszínvonalával együtt már másodrendű állampolgár-érzettel fokozódott.” Menesztették a városi pártbizottság éléről Ladányi Benedek első titkárt, Telkes Györgyöt, a kulturális és köznevelési osztály vezetőjét (mindkettőjük szakképzettsége szabósegéd). Az első titkári poszt betöltetlen maradt. Kulturális osztályvezetőnek az egyetemi tanszékvezető Fenyvesi, köznevelési felelősnek pedig az öt hónapos megyei pártiskola 26 éves kora ellenére legképzettebb tanárát, a Szegeden két éve kitüntetéses történelemszakképző Suki Bélát kérték föl. A leváltásokról csak október 24. után jelent meg közlemény.

Az apparatscikok, a szegedi városi pártbizottság Tisza-parti (akkor Sztálin sétány, ma Stefánia) székházának főszereplői életét jellemző Fenyvesi István elmeséli: „kötött, 8.30-tól 17 óráig tart a munkaidő, tetszés szerinti időben egyórás ebédszünettel. Az előfizetéses menüt a közeli Hun-

Illúziók

„A november 4-i fordulat sok, majd csak fokozatosan ismertté váló részletének, illetve a Nagy Imréékkel történtek súlyos eszméi és morális kérdéseinek a belső tisztázása éveket igényelt – ismeri el Fenyvesi István, aki az első adandó alkalommal, még 1956 őszén távozott a pártapparátusból és orosz tanított – általános iskolában és az egyetemen. – Az 1989-ig húzódó évtizedek egyre gyarapodó és mind súlyosabb információs hordaléka kellett ahhoz, hogy – másokhoz hasonlóan – bennem is elfonnyadjanak a rendszerrel szemben táplált illúziók. Hogy a negyvenes évek érzelmi, az ötvenesek meggyőződéses kommunisztájából életem alkonyára megszenvedetten szociáldemokrata humanista lehessenek.”

gáriában, egy külön, Foglalt jelzésű 'pártbizottsági' asztalnál pincér szolgálja ki. A havi étkezési díj az egyetemi menzáénak a fele.”

Csönd – vihar előtt

Az értelmiségi pártszervezetek feladatai című, a Délmagyarország október 9-i számában közölt írásával debütált Fenyvesi. „Mai szemmel olvasva látom, hogy mindez az akkori, lényegében csólatásmódunk szerint mér és javall, s (annyi sok máshoz hasonlóan) arról tanúskodik, hogy két héttel a vihar kitörése előtt mennyire nem éreztük annak akár csak a fuvalatát sem” – jegyzi meg önkritikusan. De „a hangulatjelentések egyre keményebbek – teszi hozzá. „Míntha nem is a pártalapszervezetek propagandafelelősei írták volna, hanem a Szabad Európa szerkesztője” – dühöngött Telkes.” A vihar előtti morajlásnak, „az első szegedi tömegtüntetésnek” minősíti a Szent

Az MDP szegedi székházában dolgozók közül Fenyvesi István „gyón” először az apparátusról. A Tisza-parti épület (idén tavaszig Sajtóház) 1956-ban a városi pártbizottság otthona volt

FOTÓ: KARNOK CSABA

Johanna október 12-i bemutatóját; a MEFESZ október 16-i megalakításáról pedig azt mondja: akkor „senki se fogta föl, milyen villámcsapás ez”!

„A két történelmi hét során tulajdonképpen nem sok fontos eseményhez volt említésre méltó közöm” – jelenti ki Fenyvesi István. Elárulja: október 23-án Suki Bélával együtt nagyjából „négy órán át vonulunk a tömegben. Ami igazán megdöbbentett, az a jelszavak evolúciója. Minden-ki egyre nagyobb a nyugtalanság. Ennyit ért csak tíz év fejlődése? Egyre erősödik a 'Russzkik hazai' jelszó. Ez mintegy a többi összegzésének tűnik föl.”

Az addig csöndes pártbizottsági székház október 24-től mint „a fölbolydult méhkas. Mindenki benn van, sok ismeretlen is, hármas-négyes vitaköz csoportokban. Valahonnan már egy rajnyi fegyveres (kék ávos) üldögél az egyik teremben, a főbejárat fölötti nagy erkélyen pedig, jó messze a bábos korláttól, hogy az utcáról ne vegyék őket észre, néhányan fegyvertelenül figyelnek kifelé” – meséli. A Takaréktár utcai sortűz napján az akkor 45 éves másodtitkár, Vereska András hangja kihallatszott a zárt ajtók mögül: „Bitang csirkefogók, látjátok, már itt is vér folyt. Ez kellett nektek? Senki se mos-sa le rólam!” A „benti” emberek jellemző magatartásaként más emlékek képek is föltűnnek. „Si-

mon Béla az egyik tiszttel vitatta annak a részleteit, hogyan kell majd 'közécsapni ezeket', ha betörnének. Javasolta: az apparátus tagjainak is adjanak fegyvert. A rendőrségről már át is hozattak néhány láda dobtáras géppisztolyt. 'Mi is kifekszünk majd az erkélyre, a golyószóró mögé! Te is, Fenyvesi, majd akkor mutasd meg, kikkel vagy!’ – ismételte.

A pártból a pártba

Balogh vissza akart menni a gyárba. Eperjesi Júlia, a párt- és tömegszervezeti osztály sötét tekintetű vezetője az egyetlen pb-ülésen, amelyen jelen voltam, a fiatal akadémikusnak,

Fodornak és nekem esett: 'Maguk hozták ránk ezt az egész balhét, a rohadt nyugatimádattal, meg a munkások lenézésével!' Egyik nap egy széparcú, molett asszony robbant be. Senkinek nem köszönt, csak robogott a titkári szoba felé, mint egy mozdony. Csupa energia, s szinte rutinosan, nagy hangon, mint valami mindennapos problémáról ki-nyilatkoztatott a mindnyájunkat kínzó helyzetről: 'Majd megoldjuk mi ezt, ne féljenek, jól odab...unk nekik, az anyjuk jó istenit!' 'Ki ez?' – kérdeztem valakitől. 'Hát nem ismered, Forgóné, a megyei agitprop vezetője!' Rá két-három napra egy gyűrött képű, középterme-

tű férfi zokogott a folyosón, szinte a hisztéria rázta: 'Vége! Minden elveszett!' Őt sem láttam korábban. A férj volt, a városi első titkár...”

Temesváron vészelték át a nehéz napokat Szeged exponált vezetői (például Ladányi és Telkes) – rakja össze utólag a képet a pártapparátus egykori tagja, akit az illetők nem avattak be „életbiztosítási terveikbe”.

„Az egyetlen, teljes egészében általam összeállított politikai dokumentum az a fölhívás, amelyet november 1-jén írtam – Szegeden megalakult a Magyar Szocialista Munkáspárt helyi Ideiglenes Intézőbizottsága és a következő felhívást teszi közzé címmel” – árulja el Fenyvesi István, aki társaival együtt november 3-án részt vett az iratok elégetésében. Aztán fordult a kocka: november 4-én, Münnich, majd Kádár rádiós beszéde benne „a reményt ébreszti, hogy nem szakadunk ki a világszocializmus testéből, fennmarad, meg tisztítja a Rákosi okozta szennytől, mindaz a jó, amit tíz éven át csináltunk. Így, többes első számban, hiszen se én, se az apám, meg a többi hány száz-ezer egyszerű párttag se embertelenedett itt. És nem is hagyjuk, hogy majd most ugyanazok visszajöjjenek és folytassák ott, ahol Sztálin halálakor, meg Rákosi leváltásakor abbahagyták. Akkor nem is sejtem, milyen ellenállás fogadja Pesten a tankokat!” Milyen véres lesz a megtorlás.

LEJEGYZTE: Ú. I.

Szegeden megfagyott a remény

A szegedi néptanács megalakulását követően, 1956 októberére végén az élet új kerékvágásba zökkent. De néhány nap múlva a Tisza-parti városban is megfagyott a remény: bevonultak a szovjet harcokcsik, a forradalom elbukott. A Szegeden 1956 októberétől novemberig tartó időszak kronológiáját, illetve a forradalom és szabadságharc jubileumát köszöntő cikksorozatunkat most lezárjuk.

OKTÓBER 29., HÉTFŐ: Délelőtt a városháza dísztermében döntenek a Városi Munkástanács Néptanácsa alakításáról. Tárgyalnak a Katonai Közigazgatási parancsnoksággal, feloldják a kijárási tilalmat, megválasztják a Néptanács végrehajtó testületét, a testület a Minisztertanácsnak memorandumot küld, 13 pontba foglalja politikai és gazdasági követeléseit. A pártbizottsággal folytatott megbeszélés eredményeként a Délmagyarországot átveszi a Néptanács.

OKTÓBER 30., KEDD: Budapestre érkezik a Szegedi Néptanács küldöttsége, tárgyal a Budapesti Forradalmi Nemzeti Bizottsággal. A városban folytatódik a munkástanácsok alakítása. Délután Nagy Imre miniszterelnök és több miniszter a Parlamentben fogadja a megyei küldöttségeket, közte a szegedieket. A szegedi helyőrségből megalakul a Katona Tanács. Délután felhívások ösztönöznek a szociáldemokrata és a kisgazdapárt alakítására.

OKTÓBER 31., SZERDA: Reggel Hódmezővásárhelyen, a megyeszékhelyen ülésezik az MDP megyei intézőbizottsága. Délelőtt a rókusi temetőben sokezer gyászoló tömeg Schwarcz Lajos temetésén. Szeged Város Néptanácsa Forradalmi Nemzeti Bizottsággá alakul. MEFESZ-nagygyűlés: a Budapestről visszatért küldöttek élménybeszámolója. A többpártrendszer hírére Szegeden megalakítják a Szociáldemokrata Pártot, a Nemzeti Parasztpártot.

NOVEMBER 1., CSÜTÖRTÖK: A városi napilap Szeged Népe címmel jelenik meg. Munkaszüneti nappá nyilvánította november 1-jét a sztrájkbizottság. A Nemzetőrség – a lincseléseket megelőzendő –

több ÁVH-s tisztet a Csillag börtönbe menekített. **NOVEMBER 2., PÉNTEK:** A Forradalmi Nemzeti Bizottság legfontosabb feladata a sztrájkok megszüntetése, a termelés beindítása. A helyzet konszolidálódik. Megkezdte adását az úgynevezett Széchenyi rádió.

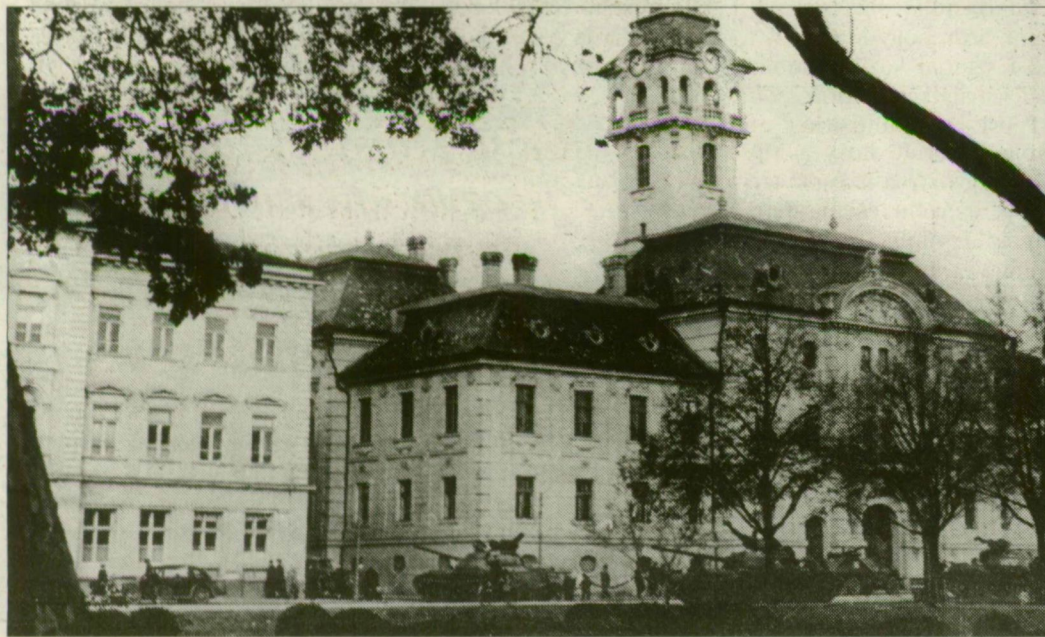
NOVEMBER 3., SZOMBAT: Megalakult a Nemzetőrség belüli egyetemi zászlóalj. Szegedi egyetemi oktatók felhívással fordulnak a világ egyetemeseihez a szovjet megszállástól tartva. A szegedi Széchenyi rádió este 8 órakor közvetíti Perbír József, a néptanács elnökének fölhívását.

NOVEMBER 4., VASÁRNAP: Reggel és délelőtt a fiatalok fegyveres ellenállásra készülődnek – Nagy Imre hajnali rádiós beszéde nyomán. A szovjet csapatok bekerítik a várost. Az abszolút túlerővel szemben értelmetlen az ellenállás – fogalmazza meg a néptanács. Ideiglenes védelmi terv készül. Éjjel páncélosok vonulnak át Újszeged felől a hídon, a szegedi oldalon elfoglalják állásaikat.

NOVEMBER 5., HÉTFŐ: Hajnalban bejelentik a Nemzetőrség feloszlását. Szovjet harcokcsik vonulnak át a városon, egy házba belőnek, kisebb utcai lövöldözések a Kossuth Lajos sugárúton és a Rákóczi téren. Kiengedik a Csillag börtönben a kommunistákat, zömükben a volt ÁVH-sokat. Megalakul az Magyar Szocialista Munkáspárt helyi szervezete, elkezdődik a párt szervezése.

NOVEMBER 6., KEDD: Délelőtt a pártapparátus helyi küldöttsége tárgyal az öthalmi laktanyában lévő szovjet katonai parancsnoksággal, kidolgozzák a város elfoglalásának tervét. Délután harcokcsik szállják meg Szeged stratégiai pontjait – páncélosok fogják körbe a városházát is. Letartóztatások. Feloszlítják a Nemzeti Forradalmi Bizottságot, megalakítják a Munkás-Paraszt Tanácsot, és az intézőbizottsága elnökévé Tombácz Imrét, helyettesévé Perbír Józsefet és Vincze Antalt választják.

NOVEMBER 7., SZERDA: Reggel több szegedi üzemből megindul a termelés. Az MSZMP helyi vezetői a Kádár-kormány támogatására, a rend helyreállítására, a munka fölvételeire szólítanak föl. Megkezdődik a munkásőrség szervezése.

Szovjet páncélosok fogták körbe a szegedi városházát – 1956. november 6-án.

FOTÓ: MÓRA FERENC MÚZEUM GYŰJTEMÉNYE